

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարվանը 6 ռուբլի,
Առանձին համարները 5 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմյանի կամրագրատան մէջ:

() տարաբաղադրակի գինում են ուղղակի
Тифлисе, Редакция „Мирка“

ՄԵՆԿ

Կամրագրատանը բաց է առևտուրն 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տոհմ օրերից)

Հայտարարութիւն ընդունվում է ամեն շաբաթով:

Հայտարարութիւնների համար վճարում են
իրաքանչիւր բառին 2 կոպեկ:

ԲՈՎԱՆԳԱՎՈՒԹԻՒՆ

Մենք թէ Լիմիտները—Ներքին տնտեսական թիֆլիսի Նախնական դատարանի վերջին, Նախնական Երեսնից, Ներքին լուրերը—Արտաքին տնտեսական, Գոյական Մարդմանի համակարգ—Մշակութիւն հեռագրիչները—Հայտարարութիւնները—Բանասիրական, Խնամքը:

ՄԵՆԲ ԹԵ ԷԶՄԻԱԾԻՆԸ

Լորէ Այսպուրականից լսեցինք ձիւն սովամահ հայերի, մենք շտապեցինք նրան հաղորդել մեր ընթերցողներին և մեր ձայնը կայծակի արագութեամբ հասաւ ամեն տեղ: Մի քանի օրեր չանցած խմբագրութիւնը սկսեցին հեղեղել նուիրատուութիւնները, հայրենասիրութեան այդ առատ տուրքերը: Իւրաքանչիւր հայի կուրծքը սկսեց կարծես, աւելի ազատ շնչել, քան թէ երբէք, երբ միմեանցից հազար վերստ հեռու գտնվող մեր զգայունները ապացուցեցին, թէ ամեն շրջանի, ամեն պայմանների մէջ նոցա սիրտը դեռ զգայուն է Հայաստանի շահերին:

Յիրաւի այս ուրախալի երես-

ւոյթը կարելի է առաջինը համարել հէնց այն օրից, քանի որ մենք յիշում ենք ժամանակակից հայերին, քանի որ ամենքի բերանից միայն նախատինք և արհամարհանք ենք լսում հայի դէմ: Այսպիսի եղբայրսիրութեան զօրեղ ցոյցերից յետոյ, իւրաքանչիւր հայը բարոյապէս էլ իրան վարձատրված կարող է համարել, համոզվելով իրօք որ իր ազգայինների մէջ դեռ չէ կորել մարդասիրութիւն, եղբայրսիրութիւն և հայրենասիրութիւն, որով պարծենում են ամեն լաւ ազգերը, վասն որոյ ջերմ սրտով մենք ողջունում ենք բոլոր հայերին:

Բայց երբ Լիմիտի ծոցից հնչեց հառաչանք սովամահ հայերի, ո՞վ էր պարտական առաջինը լսել Լորէ Այսպուրականում սիրվում էին սովից հարկւր դիակներ, ո՞վ էր պարտական առաջինը տեսնել: Լորէ մի ամիս առաջ դեռ նոր էր լսվում թէ սովը տիրում է Հայաստանը, ո՞վ էր պարտական օգնութեան հրաւիրել: Լորէ

առաջ, վրացի, գերմանացի, պարսիկ և հրէայ համակրելով հայաստանցիների վիճակին, սկսեցին նուիրատուութիւններին մասնակցել, ո՞վ էր պարտական առաջինը լուսման գցել, ո՞վ էր պարտական առաջնորդ դառնալ և եղբայրսիրութեան օրինակ լինել... մեք, թէ Լիմիտները մարդիկ, դուք ասեցէք...

Բայց ամբողջ ժամանակ Լիմիտները լռեց, որովհետեւ նա իր հաշիւներն ուներ, նա միայն իր համար էր մտածում:

Լա հաշիւ երբ մեր հրաւերները բոլորին շարժեցին, բոլորի սիրտը յուզեցին, երբ ամեն տեղ ուղեւորվելով, հայր օգնութեան շտապեց,—այդ ժամանակ միայն Լիմիտները սկսեց ամեն տեղ պատուէրներ և ժապաւինած գրքեր ուղարկել, որ քահանաները տուներին շրջելով սովեւոց համար նուիրատուութիւններ հաւաքեն: Եթէ իսկապէս սովեւոց համար է Լիմիտների այդ նոր կարողողութիւնը, ինչի ուրեմն նա չէ ցանկանում որ հանգանա-

կութիւնը բաց, ամենքին յայտնի, տպագրական ճանապարհով, խորհրդարանական ձեռքով անցնի սովեւոցների փորը... Ինչի է նա ձեռք տոււմ անպատճառ իրան մօտ տանել այդ փողը, երբ Լիմիտները մինչև այժմ մնացել են Այսպուրանի դաղթականների համար հաւաքած անյայտ 17 հազար ռուբլիները և շատ այդպիսի փողեր...

Ինչի յայտնի, աշխարհայ ճանապարհը թողած՝ Լիմիտները այդ ճանապարհով է ուղղում գործ բռնել...

Գր. Նիկողոսեան

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՆԱԽՆԱԿԱՎԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՎՃԻՌԸ

Ներկայացվել է մարտի 17-ին, երկուշաբթի 4½ ժամին ԹԻՖԼԻՍԻ Նախնական դատարանը կեղծ թղթադրամներ շինելու, նրանց տարածելու և փորձագող Նիկոլայ Լեոնտիևի ըստ անկողնու գործի մասին հետևեալ վճիռը

սպիտակ մակերևութով, Լալան սարսափով նայում էր նրա վրա: Քրոջ ցաւալի պատմութիւնը նրա բորբոքված երեսակայութեան մէջ իրականութիւն ստացաւ: Նա այժմ տեսնում էր գերեզմանի փոխարէն մի քրդի սև չադր, լեռների մի խուլ ձորի մէջ կազմված, Նրա մէջ նստած էր Սոնան զարհուրելի-սառնաստ դէմքով: Նա իր ձեռքում բռնած ուներ թղթի բաժակը, մօտեցնում էր չորթնաքին և յետ էր տանում: Ներկայումս նա մաքառում էր կեանքի և մահուան դէմ: Այն, մօտենում էր չադրին քուրդ աղնուկաւոր՝ Սոնայի յափշտակողը: Սոնան տեսաւ նրան, կրկին մօտեցրեց իր չորթնաքին թունալից բաժակը, խաչակից և խեղճաւ...

Տեսարանը փոխվեցաւ: Լալայի աչքի առջև դրած էր դարձեալ Սոնայի սպիտակ գերեզմանը: Այժմ նրա երեսակայութեան մէջ պատկերացան երկու ուրիշ անձինք. մէկը, Թոմաս Էֆենդիին իր խորամանկ և գաղտնի դէմքով, միւսը, քուրդ Զաքի-Թահարէին իր վայրենի և դադաւային դէմքով: Նա բոլոր մարմնով զոգացաւ: Արդեօք գիտէր, արդեօք յայտնի էր նրան, թէ ինչ փոս են փորում այդ երկու մարդիկ իր համար—Նա ոչինչ չէր գիտէր. նա միայն զգում էր...

—Չէ, բացականչեց նա ստակալի ձայնով.—ես Սոնայի մօտ չեմ գնա... ես վախենում եմ գերեզմանից...

Այդ միջոցին մի ձեռք հեղիկ կերպով զրկեցաւ նրա ուսի վրա, և լսելի եղաւ նրա անունը.

—Լալայ... Ներքինը ոչինչ չէր լսեց՝ —Լալայ... կրկնվեցաւ ձայնը.—ես չեմ թողնի, որ դու Սոնայի մօտ գնաս... ես կաշատեմ քեզ... Նա յետ նայեց, տեսաւ, իր մօտ կանգնած էր Վարդանը:

—Հա, ազատի ինձ... խօսեց նա, դեռ առանց սթափվելու իր առաջին խռովութիւնից.—ազատի, տա՛ր մի ուրիշ երկիր, այստեղ վատ է... այստեղ շատ վատ է...

Ի Ե Ն Թ Ը

ԱՐԿԱՇՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ԹԻՖԼԻՍԻ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՄ

ԺԸ:

Օրայի մէջ իւրային ճրագը դեռ վառվում էր, տարածելով իր շուրջը աղօտ լոյս: Վարդանը երկար մնաց անբուռ, Այն գիշերվայ խոսակցութիւնները զրգռել էին նրա ուղեղը: Նա յիշում էր ձեռնուռն օրերի սառնասրտութիւնը գէպի իր և նորիկ հիւրի զբարոյները: Նա զարմանում էր, որ այնպէս կասկածանքով էին նայում այդ օգնից և ազնիւ երիտասարդի վրա: Միւս կողմից, նրա սիրտը խռովում էր երկուսը իր, որոնք շատ չէին տարբերվում միմեանցից իրանց բնաւորութիւնով: —Մէկը, հարստանարված գիւղացու սերը, միւսը, Լալայի սերը, որ նորից բարոյական հարստահարութեան ենթակայ էր...

Նա աչք ձգեց, տեսաւ, որ նորիկ երիտասարդը քնած էր: ձրագի աղօտ լուսով նկարվում էր նրա գունաթափ և մաշված դէմքը, որի սուր գծերի մէջ արտայայտվում էր մի հաստատուն բնաւորութիւն, Նրա քրտն անհանգիստ էր: Տեսնելով զառանցութեան մէջ տանջվում էր նա: Երբեմն նրա ցամաք չրթնաքը շարժվում էին, և լսելի էին լինում խոր, կցկուր խօսքեր, ֆրանսիերէն և հայերէն լեզուով:

Եղբայրներ... հասաւ ժամը... ձեր արեւնով պիտի գնէք... ձեր ազատութիւնը... ներկան... ապագան... մեզ է պատկանում... ցոյց տուեցէք... քաջեր... որ թուրք... երկաթի դաւադան... բոլորովին չէ մահացել... ձեր մէջ կեանքը... և... ա-

զատութեան... զգացմունքը... Երեւի... և... սրի մէջ... պիտի գտնենք... մեր... փրկութիւնը... Դէպ առանձ... քաջեր...

—Խեղճ, ասաց Վարդանը զուրկ շարժելով.— իրիկ շատ գրքեր է կարդացել... Հայ գիւղացու ողորմելի օղայի մէջ իրան փարիզի բարբիկազների վրա է երեսկայում և ճառ է խօսում... խեղճ...

Այդ միջոցին Վարդանի ականջին զարկեց երգի մեղմիկ ձայն, որ տխուր հնչիւններով լսելի էր լինում գիշերային լուսութեան մէջ, Նա ճանաչեց նազելի ձայնը և դուրս եկաւ օղայից:

Երբեմն խաչի տանը մի երկրորդ արարած ևս այն գիշեր արթնում էր, նա իր անկողնի մէջ անհանգիստ կերպով այս կողմ և այն կողմ էր շուռ գալիս: Նրա շուրջը, սրահի մէջ, այր և կին բոլոր ծանր քնով խռովում էին: Մշակի յոգնած և վատապաշտ անդամները գիշերվայ արթնութիւն չէր գիտնէ:

Միայն Լալան հանգիստ լինել կարող չէր: Նա հանգիստ և կամայ դուրս եկաւ սրահից: Կատուն այնպէս զգոյշ, այնպէս հեղիկ կերպով չէր կարող փրկել իր քայլերը, որպէս այդ մանկահասակ աղիկը, անցնելով սրահի միջին, յայտնվեցաւ բակում: Ծունը նրան հեռուից տեսնելով, սկսեց հաչել: Վրոյս, չնչնայ նա հաղիւ լսելի ձայնով: Ծունը լռեց: Խաղաղ զարնանային գիշեր էր: Օգի զովութիւնը մրսեցնելու չափ ցուրտ էր, բայց նա աւելի կազդուրեց օրիորդին, աւելի հովացրեց նրա բորբոքված դէմքը: Նա անցաւ դէպի պարտէզը և մօտ ծառերի մէջ: Այստեղ խաւարը աւելի թանձր էր, այստեղ նրան չէին տեսնի: Նա նստեց թաւիկայ խոտերի վրա, և ձեռքը ծնոտին դրած սկսեց նայել դէպի երկինքը: Լուսինը չէր երևում, օդոտեղ էր նա, մտածում էր օրիորդը, երեկ, քնած էր: Նրա շուրջը փրկում էր խորին լուսութիւն, Դառնի վրա մի տեղի անցած չէր շարժվում: Բոլոր հանգստանում էին, թէ քամին, որ շատ անգամ օրօրում էր այդ ծառերի հիւղերը, և թէ գետը, որի աղմակի հոսանքի ձայնը նա միշտ լսել էր գիշերային լուսութեան ժամանակ, Բոլորը

հանգստանում էին, միայն ինքը անհանգիստ էր, միայն ինքը արթնում էր:

Նա յիշեց մի երգ, որ սովորել էր պառաւ տաւից. և բոլորովին ակամայ կերպով դուրս թռան նրա սեղմված չրթնաքի միջից սիրելի երգի անուշ հնչիւնները:

Եփնած է լուսնեակը երկնի խորքում, Եփնած է թռչնակը իր փափուկ բնում, Եփնած է քամին, տերեղ չէ շարժվում, Եփնած է գետը, ձայնը չէ լսվում:

Վարդանի, ինչու ևս քնել չեմ կարում, Ուղեւոր եմ քնել, աչքս չէ փակվում:

Վարդան, այս ինչ է, որ ինձ տանջում է, Վախ ինչ կրակ է, որ սիրտս այրում է:

Վերջանելով երգը, նա զուրկ ցած թողեց ծնկերի վրա, և երկու ձեռքով բռնելով իր բորբոքված երես սկսեց դառն կերպով լաց լինել: Արտասուքը հեղեղի նման թափվում էր նրա սիրուն աչքերից: Ինչու էր լաց լինում.—Ինչու էլ չէր պիտի: Արդեօք նրա համար, որ միտք բերեց իր սիրելի մօրը, որին չէր տեսնի, որի բերնից մի անուշ խօսք անցած չէր լսել: Լի ինչու էր լաց լինում: Այդ ինչ անբացատրելի զգացմունք էր, որ խռովում էր նրա կուսական անմոլ սիրտը:

Բայց արտասուքը փորձ ինչ հանգստացրեց նրան: Նա զուրկ վեր բարձրացրեց, նայեց իր շուրջը, և նրա աչքը ընկաւ չորս կողմանքների հովանու տակ հանգստացած գերեզմանի վրա, որ շատ հեռու չէր իր նստած տեղից: Դա իր քրոջ Սոնայի գերեզմանն էր, որին թէն չէր տեսնի, բայց նրա ցաւալի պատմութիւնը հազար անգամ լսել էր: Հանգիստեալ նահատակի նշանակութիւն էր ստացել աւանդ ամբողջի մէջ, և նրա գերեզմանի մօտ շատ անգամ բերում էին հիւանդներ: Երբեմնի հօր պատուիրելով, նրա վրա ամեն կիրակէ-մօտ գիշեր վառվում էր մի իւրային ճրագ: Այս գիշեր ճրագը տակաւին ծխում էր, պղպում էր և լուսաւորում էր գերեզմանի գաճով պատած

Տեղի իր հետևողականներն մի բաժանի արդյունքում, Նա ընդունեց հրաժարվել Անտեղ գտնվում էր բոլորովին հարբած մի բազմություն՝ Նա ինքը՝ Նախագահ փոքր լամեց, բայց վճարեց բոլորի համար՝ Ախտանեղ իս սկսեց իր քարոզները գիւղացու բաժնի հարգանքով մասին և սկսեց բացառաբեր նրա Մշակութային պատճառները, Նա խոսում էր Խաբ և ոգևորված կերպով, Եւ առաջին անգամ՝ Գիւղացու էի իմ մէջ, Թէ ինչ մեծ ներգործություն ունի խօսքի ուժը, Բայց գիւղացիները արհամարհանաբար լսում էին նրան, Մէկը հարցրեց նրանից՝

առաջին նկատում բողոքեց քննիչ-յանձնաժողովի առ ինքն յայտնած մեղադրանքների դէմ, բայց մի և նոյն ժամանակ ապացուցեց քննիչ-յանձնաժողովի նկատողութիւնները ղէպի վ. Հիւսէյնը, յայտնելով որ չորս անգամ խաբէվ է վերջինի կիսի ու պատիւը չորսըրթ խոստումներով:

Պ. քաղաքագլխից յետոյ պէտք է վ. Հիւսէյնը տար իր բացատրութիւնը. բայց սա յայտնեց թէ՛ ճիշտից երկու ժամ առաջ է ստացել վարչութիւն անդամ Պապապանեանցի ստորագրութիւնով մի յայտագիր, որի մէջ ասուած է, որ երեք օրից յետոյ պէտք է տայ վ. Հիւսէյնի իր գրաւոր բացատրութիւնը: Այս անգոյշ ղէպից օգուտ քաղելով, վ. Հիւսէյնը չը պատասխանեց խորհրդին և այսպէս՝ պ. նախագահն անգոյշ ստորագրութեան առթիւ, 5 ժամ անօգուտ վիճաբանելուց յետոյ՝ Միլիզայ Հիւսէյնին կրկին երեք օր ժամանակ տրվեցաւ, որ ներկայացնէ իր գրաւոր բացատրութիւնը և նիստը փակվեց:

Այդ երեք օրվայ ընթացքում կարծիքների մէջ շատ փոփոխութիւններ եղան յօգուտ վ. Հիւսէյնի. սա այնպիսի գրաւոր փաստեր չի նկատ, որպիսիները չէր ունեցել քննիչ-յանձնաժողովին ներկայացնելու. իր բացատրութիւնը գրելու համար փաստաբան վարձեց, և այս վերջինը լինելով մի և նոյն ժամանակ իրաւաբան, պաշտպան հանդիսացաւ երկրորդ նիստում ևս. իրական ձայներ մուրաց և մինչև անգամ, պ. քաղաքագլուխն ևս երկրորդ նիստի մէջ դարձաւ փոփոխութիւններ էր արել իր կարծիքների մէջ ղէպի վ. Հիւսէյնը՝ հակառակ իր այն մեղադրական հիմունքներին, որ նախորդ նիստի մէջ էր արել թէ գրաւոր և թէ բանաւոր կերպով... Պ. քաղաքագլուխը վ. Հիւսէյնի պարտազանցութիւնները երկրորդ նիստի մէջ վերաբերում էր արտաքին հանգամանքների և ոչ նորա բարոյական պակասութիւններին. այն ինչ վ. Հիւսէյնին բարոյականութեան դէմ բողոքում էին բոլոր հայ իրաւասունները, վարչական ատենանք և նոյն ինքն պ. քաղաքագլուխը երեք օր առաջ, Այսպիսի հակասական փոփոխամտութիւնների պատճառով, երկրորդ նիստը տեղի զինի ճաշուայ ժամի 6 1/2—2-ը գիշերված ժամի. ի վերջոյ քաղ. խորհուրդը 26 ձայնով 10 ձայնի դէմ վճռեց առանց հետանքի թողուլ քննիչ-յանձնաժողովի մեղադրանքը պ. քաղաքագլխի դէմ, իրը հայ մատակարարող ժողովի նախագահին, որ իրը ոչինչ բանում չէր մեղադրվում, բացի նորանց որ՝ նախ՝ չափազանց մեծ հաւատ էր ընծայել վ. Հիւսէյնին և երկրորդ՝ առանց հաքցնելու քաղ. վարչութեան ատենին և խորհրդին 10,000 ռուբլի եր ուղարկել թիֆլիս գնեւերով:

պատասխան խառնեց, թէ ծառայութեան մէջ չէ գտնվում, խիստ լրբարար սասաց նրան. «էլ ինչ ևս դուրս տալիս...»:

—Այո, այդ հասարակութեան վրա ազդելու համար անպատճառ պէտք է կամ մուղդի, կամ զայնազամ և կամ թօմաս շիֆէնդու. նման մուղդիներ միայն, և հասարակ գիտականը ինչ նշանակութիւն ունի նրանց աչքում... խոսեց վարդանը խորին տխրութեամբ... Պատմիր, Հայրապետ, շատ հետաքրքիր է:

—Ես, չարոնակեց Հայրապետը, բռնեցի նրա ձեռքից և համարեա զօռով դուրս բերելի դասվեանից, վախճում էի, որ անկարգութիւն կը պատահի: Գրաւոր նա ինձ ասաց. «այսպիսի տեղերում աւելի հեշտ է ճանաչել ժողովրդին. հարկած դրութեան մէջ նա բացում է իր սիրտը...»:

Մենք չարոնակեցինք դնալ գիւղի միջով: Նրա ուսեց քաղ. էր ընկած մի կաշեայ պատուանի, որ վրէն էր գտնանք փոքրիկ տետրակներով: Նա պէ տետրակները բաժանում էր հանգիստ զիւղացիներին. ոմանք չէին ընդունում, ասելով, թէ կարողաւ չը գիտեն, իսկ ոմանք ընդունում էին, որոնք նոյնպէս կարողաւ չը գիտէին: Այս վերջինների մէկից ևս հարցրի, թէ ինչ պիտի անես, որ առնում ես: Նա պատասխանեց. «թուղթ է, կը տանեմ տանը պէտք կը գայ. մայրս բուրձօքի (բիթախո) կը փաթաթէ մէջը»:

Վարդանի ղէպը աւելի տխուր արտայայտութիւն ընդունեց, կարծես, մի ներքին ցաւ սկսեց տանել նրան:

—Գու ունես այդ տետրակներդ, հարցրեց նա:

—Ունեմ, երկու հատ ես վեր առայ:

Վարդանը թերթից տետրակները, մի փոքր կարդաց, և ասաց վրդոված ձայնով.

—Այսպիսի տետրակների տարածելը տղէտ ժողովրդի մէջ յիմարութիւն է...—Յետոյ ուր գնաց նա:

—Ինձ հետ միասին դուրս եկաւ մեր գիւղից, խնդրեց, որ ես նրան մենակ թողնեմ: Ես բաժան-

Պեչուրովին և ալիւր բերել տուել, որը դժբաղդարար շատ թեւեղ և խոշոր ու դառը դուրս եկաւ, ինչպէս վկայեցին մի քանի իրաւասուններն ևս:

Իսկ վ. Հիւսէյնին ազատեց խորհուրդը դատաստանին յանձնելուց 19 ձայնով 17 ձայնի դէմ, և ընդհակառակը, 12 ձայնի դէմ 23 ձայնով վճռեց պահանջել վ. Հիւսէյնից այն բոլոր վնասը, որ քաղաքը կրել է նրան հաւատալով, եթէ որ նա չը կարողանայ ապացուցանել իր առաջարկած փաստերի ստուգութիւնը:

Ուրեմն առանց հետանքի մնաց ք. վարչութեան ղեկավարում ևս, որ հիմնած էր քննիչ-յանձնաժողովի և պ. քաղաքագլխի նախորդ նիստի մէջ յայտնած փաստերի վրա և որով պահանջում էր վարչութիւնը գրկել վ. Հիւսէյնին իրաւասուի պաշտօնից և պահանջել նորանից 1600 ռ. (մեր կարծիքով 7—8000 ռուբլի պէտք էր պահանջել):

Ակունք

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԻՆ

Պ. Ա. Կամարական, ուղարկելով մեզ ՍՂՆԱ-Խից 7 թուր յօգուտ վանի սովատանջների, որ նա հաւաքել է հանդանակութեամբ յիշեալ քաղաքում, գրում է մեզ. «Այս գումարը չնչին է, բայց եթէ փոքր ի շատէ ծանօթ լինէիք այստեղի հայ բնակիչներին հետ, կը տեսնէիք, որ սրանց վրա միայն լոկ հայ անուն է, իսկ հոգով, լեզուով, գրով և սովորութիւններով վրացիներ են: Ունեն միայն մի ընդհանուր հայոց յատկութիւն՝ արծաթասիրութիւն: Այստեղի հայ քահանաներն անգամ խօսում են միւս վրացիներն լեզուով»:

Այսօր «Մշակի» բաժանորդների թիւը հասաւ 903-ի, առանց հաշուելու հատով ծախված համարները: Եթէ հաշուէք որ ամեն օր թիֆլիսում մօտ 50 հատ է ծախվում «Մշակը», ուրեմն մեր բոլոր բաժանորդների թիւը կը լինի 950: Ստորագրութիւնը դեռ չարձանակվում է:

ԹԻՖԼԻՍԻՍԻՄ քնակվող տիկին Կատարինէ Ալի-խանեանց ուղարկել է մեզ 100 թուր յօգուտ վանի սովատանջների և նոյն նպատակով ստացանք 100 թուր խաղաղասար և վասիլ Նիլիազարեանց եղբայրներէ:

վեցայ: Նա բռնեց առաջին հանդիպած ճանապարհը և սկսեց դիմել ղէպի մի ուրիշ գիւղ, որ հեռուից երևում էր: Ես երկար կանգնած, նրա ետեղից նայում էի. նա այնպէս շտապում էր, կարծես, այնտեղ սպասում լինէին նրան: Ես կալող եմ երգվել, որ նա ինքն էլ չը գիտէր, թէ ուր էր գնում. անդադար մղորդվում էր, անդադար ճանապարհից դուրս էր գալիս:

Վերջին խօսքերը Հայրապետը արտասանեց փոքր ինչ ծաղրական կերպով:

—Նա, սիրելի Հայրապետ, ասաց վարդանը,— ձեր ձորի ուղի-մղոր ճանապարհներին կարող է ծանօթ չը լինել, բայց կենաքի ճանապարհի մէջ, հաւատացնում եմ քեզ, նա մի հմուտ ուղեցոյց է:

—Էս էլ մի այսպիսի բան նկատում եմ նրա մէջ պատասխանեց Հայրապետը զղջալով իր անտեղի ծաղրածութեան վրա,—երևում է, որ շատ է կարգացել:

—Բացի կարգալը նա խիստ բարի և աղէկ մարդ է:

Հայրապետին այժմ շատ չէր հետաքրքրում անծանօթ երեխատարը. նա առիթ էր որոնում խօսելու իր բոլոր մասին: Սառայի պատմութիւնից յետոյ, թէ վարդանը և Լաւան սիրում են միմեանց, նա միշտ սպասում էր, թէ վարդանը վերջապէս կը յայտնէ իր սէրը, որովհետեւ Հայրապետից աւելի մտերիմ մարդ չունէր նա այս տան մէջ: Բայց վարդանը այժմ, կարծես, մոռացաւ Լաւային, և խելով Հայրապետի խօսքերը պ. Գուրգուկեանի մասին, նա սատիկ մտածանքութեան մէջ ընկաւ: Նա վերկացաւ, կամենում էր դուրս գալ օդայից:

—Ուր ես գնում, հարցրեց Հայրապետը:

—Գնում եմ պոռնելու պ. Գուրգուկեանին, ասաց նա,—ղու իզուր բաց թողցրի նրան, Հայրապետ, նա շատ անփորձ տղայ է:

Երկուսը միասին դուրս եկան օդայից:

—Անցնեք անուշատուրը, ասաց վարդանը,— քանի օր է, չեմ տեսել իմ ձիերին:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳՕՏՏՐ ՄՕՐԳՄԱՆԻ ՆԱՄԱԿԸ

Հանգուցիւլ արժանայիշատակ պ. Մօրգմանի որդի և յարորդ մեծ. զօրտօր Մօրգման հետեւեալ Տեղադրական կարեւոր տեղեկութիւն է տուել Քարբերդի մէջ գտնված հին արձանագրութեանց վրա, ուղղելով իր նամակը և. Պօյրի պատրիարքարանի բարաուդար պ. Միլիսա Ձերագին: Ահա նամակը:

Մայրաքաղաքի թերթերը քանիցս անգամ խօսած ըլլալով Քարբերդի մէջ մօտերս զուտուած հնութեանց նկատմամբ, կը փութում հարգողը Ձեզ Լատին արձանագրութեան բացատրութիւնն, որոյ խիստ հաւատարիմ և ձիշդ մէկ օրինակը ցոյց տրուեցաւ ինձ այս օրերս: Նախ զիտեղ կուտամ թէ արձանագրութիւնը բնա խանքարած կամ անընթեռն չէ. ուստի հարկ է խոստովանել թէ այս հարգողուած օրինակը իւր ձրշդութեամբ շատ զերազանց է այն բազմաթիւ օրինակութիւններին, որը ստեղ պաւառներէն մեզ կը յորսին:

Յիշեալ հնութիւնն յիշակերտ մը կամ մանաւանդ արձան մ'է, որ ի պատիւ Նեւրոն կայսեր կանգնած է, Վաղարշական երրորդ լեզուն, որ Պարթեւազ դէմ մարտնչելու զրնացած էր ընդ հրամանատարութեամբ Կորուրդի և Արեւիկոս Փուլիսի: Մեզ հասած արձանագրութիւնը ձօնին պատճէրը կը ներկայացնէ: Ահա թարգմանութիւնն.

«Ի պատիւ Ներսէսի, որդի Կորդիոս Աստուծոյն, հրամանատար և կեսար, զերազոյն քահանայապետ, ԺԱ. անգամ Տրիբուն, Դ. անգամ Հիւպատոս, Ք. անգամ հրամանատար կարգված, Հայր Հայրենեաց, Կանգնեալ ի ձեռքն զաղբական երրորդ լեզունին ընդ հրամանատարութեամբ Կնէիոս Դոմիտիոս Կորբուրդի, ևս հանգապետի և կայսերական փոխարեանի, և Մ. Արեւիկոս Փուլիսի, կայսերական փոխարեանի»:

«Հռոմայեցիք և Պարթեւ Հայաստանի գահուն վրա գերիշխանութեան իրաւունքն իւրաւու ձեռքէ կը յափշտակէին շարունակ: Ներոն կայսեր Հռոմայ գահը բարձրացած միջոցին, Ողոզէս Ա. յաջորդած էր իւր ծիրիթ (Տրդատ) եղբայրն Հայաստանի վեհապետ կարգելու: Ասկէ ծագեցաւ այդ երկու պետութեանց մէջ կատարի պատերազմ մը, զոր ծախիտոս նկարագրած է մանրամասն: Երկար մարտումներէ յետոյ վիճը դարբեցաւ Տրիթի և Կորբուրդի մէջ դաշնագրի մը հաս-

Նրանք սկսեցին դիմել ղէպի անուշատուրը, Բաղում վարդանը պատահեց Լաւային, որ նրա առաջ պարտէր միջով հոսող վտակի ափի մօտ, լուսավում էր երեկ, նա էլ նոր էր դարձել քրնից:

—Բարի լոյս, Ստեփանիկ, կուեց հեռուից վարդանը:

Լաւան ոչինչ չը պատասխանեց, միայն գլխի շարժումով ընդունեց նրա ողջոյնը և խորհրդաւոր կերպով ժպտեցաւ:

Ախտատան մէջ կայած էին վարդանի երեք ուսեղ ձիաները, որոնցից մէկը իրանն էր, իսկ միւս երկուսի վրա նստում էին նրա երկու ծառաները Սթօն և Նղօն.—երկու հսկայ տղամարդիկ, որ միշտ անբաժան ուղեկիցներ էին վարդանի հետ:

—Սթօ, ասաց նա ծառաներից մէկին,—այսօր ձիաները նաեւ կը տաս և ամեն ինչ կը պատրաստես ճանապարհի համար, մնեք երկար չնեք մնալու այստեղ:

Յետոյ նա մօտեցաւ ձիաներին, ձեռքը քսեց նրանց գեղեցիկ պարանոցի վրա, և լուռ նայում էր, կարծես, կամենալով գիտնալ, թէ բաւական հանգստացել են, կարող են մի քանի օրվայ ճանապարհ մի գիշերվայ մէջ անցկենալ:

Յետոյ նա հրամայեց ձիաներից մէկը թափել, որը շուտով պատրաստեցին, նստեց, Հայրապետից հարցնելով.

—Որ կողմը գնաց պ. Գուրգուկեանը:

Հայրապետը ցոյց տուեց նրան գնացած տեղը, և վարդանը քսեց ձիւն ղէպի այն կողմը:

Նրա հեռանալուց յետոյ Հայրապետը ընկաւ տխուր մտածութիւնների մէջ. զիւնու է նախ իտալիա վարդանը իր ձիաները, այս ինչ ճանապարհի պատրաստութիւն է, միթէ նա պիտի թողնէ և գնայ առանց Լաւայի մասին մի բան խօսելու, առանց նրան բախտաւորացնելու, և վերջապէս ինչու նա այնպէս սատիկ հոգածութեան մէջ ընկաւ, երբ լսեց պ. Գուրգուկեանի երեխայական փառանքը,—այս մտածութիւնները այն

տատուելով: Հռոմ աննշան ձեւակերպութեամբ մը դոճ եղաւ: Երկրորդի մէկ կողմին մէջ Տրիթի իւր թագը ներսն կայսեր արձանին ստորտօր դրաւ: Կրթիւ յաղթական ուղեւորութիւն մ'ըրաւ Փօյր Ասիոյ, Յունաստանի և Կոստանդ մէջէն ի Հռոմ երթալու և Հնոն կայսեր ձեռքին թագն ընդունելու համար, ժողովրդային շքեղ հանդէսներու մէջ: Հռոմ հրաձգեցաւ որ համաձայնութեամբ մը վերջ գտաւ անօգուտ պատերազմ մը, որոյ համար միլիոններ վատնած էր:

«Քարբերդի մէջ գտնուած հնութիւնը կը թուի ապացուցանել թէ դաշնագրին առաջին արամապրութիւնը կատարուած է Եփրատայ ափանց վրա՝ այդ քաղաքին մօտ, և հաւատարմական է որ վերոյիշեալ մարմարները նշխար մը լինի այն արձանին, որուն առջև հպաւտակութեան ցոյցը տեղի ունեցաւ: Արձանագրութեան թուականն է կայսեր Քարգ հրամանատարութիւնն և ԺԱ-րդ տրիբունութիւնն, այսինքն Քրիստոսի 64 թուականն: Աւելորդ կը համարիմ մանրամասն հետազօտել աստ ներսնի կայսրութեան ժամանակագրութիւնն և ուրիշ խնդիրներ, զորս յաջող կերպով կը լուծէ այդ կարեւոր գիւտը»:

(Մատիս)

ՄԵԱԿԻ ՀԵՈՒԳԻՐՆԵՐ

ՍԵՓԱՅԱՆ ԹՂԹԱՅԻՑ

Առաւել, 20 մարտի: Հայ-Կաթոլիկ հոգևոր վարչութեան նախագահ Հայր Նահիշեան հրաման ուղարկեց իրան ստորագրված եկեղեցիներին հետեւի մշակիլ համարներն և հանգանակութիւններ բացանել յօգուտ վանի սովատանջների: Հաւաքված նուիրաւորութիւնները Հայր Նահիշեանի հրամանով պէտք է յանձնվեն «Մշակի» խմբագրութեանը:

ՄԻՋԱՋԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

109408, 18/30 մարտի: Տեղեկացնում են, որ Արգուրախանս դուրս եկաւ Կուրդուգից Կիլիկիոյ վրա: Ներկաղ գնում է Կարուլ, որտեղից բնակիչները խուճերով գաղթում են: Պարլամենտական ընտրութիւնները սկսվեցան: Տոսն և մէկ ընտրողական շրջաններում առաջարկված կանգիդանները ընտրվեցին առանց ընդդիմադրութեան:

ՓԱՊԻՋ, 18/30 մարտի: Հրամաններ են հրատարակված երուսիաների և նրանց ուսումնարանների փակելու վերաբերութեամբ: Կծգրեցացիների վրա պարտաւորութիւններ է դրված կանոնագրութիւններ ներկայացնել, որպէս զի հրաման տանան իրանց զործունէութիւնը սկսելու համար:

ԽՈՐԱԳԻՐ—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ատոման պաշարեցին նրան, որ բոլորովին չուարած մնաց:

Վարդանին ճանապարհ դնելուց յետոյ, երբ Հայրապետը վերադառնում էր տուն, նրան պատահեց իր կից՝ Սառան, որ կաթի ահագին աման ձեռքում, գալիս էր փարախից:

—Ոչինչ չասաց քեզ վարդանը, հարցրեց Սառան կանգնելով, և կաթի ամանը դնելով գետին:

—Չասաց, պատասխանեց Հայրապետը տխուր ձայնով,—նա այժմ բաւական ծածկափառ է դարձել...

—Ես ամեն բան գիտեմ, խօսեց Սառան ուրախութեամբ,—նստի, կը պատմեմ քեզ:

Այր և կին նստեցին մի կամիսասպի վրա, որ ձեռք էր բախի մէջ:

Սառան պատմեց, թէ Լաւան բոլորը խոստովանեց նրան, թէ այս գիշեր, երբ տանեցիք քնած էին, նա պարտէղում գաղտնի տեսութիւն է ունեցել վարդանի հետ: Լաւան չը թագրեց այդ տեսութեան և ոչ մի մանրամասնութիւնը: Երբ Հայրապետը ասել է Լաւային, թէ կը խօսէ նրա հօր հետ, եթէ հայրը չը համաձայնի Լաւային իրան տալ, կը փախցնէ և այնպէս կը տանէ:

Ուրեմն դրա համար նա հրամայեց իր ծառաներին պատրաստել ձիաները, խօսեց Հայրապետը, մատը կծելով:

—Ինչ կայ, թող փախցնէ, թող տանէ, աւելի լաւ, պատախանեց Սառան,—եթէ նա չը տանէ, անօրին քուրդը իս կը տանէ:

—Ես ընդդէմ չեմ... պատասխանեց Հայրապետը,—բայց...

Խնդճ մարդիկ, ուրիշ ժամանակ իրանց աղջկան ին հանապազիւն, կը սպանէին, եթէ գիտնային, որ նա դաղտնի տեսութիւններ է անում մի աղամարդի հետ, որ զեռ իր ամուսնին չէ: Իսկ այժմ աւանալ խոնարհվում էին դառն հանգամանքների առջև...

(Կը շարունակվի)